

PULSKI ODLOMAK GLAGOLJSKOGA MISALA IZ 15. STOLJEĆA

Marica ČUNČIĆ, Zagreb

Odlomak misala u Sveučilišnoj knjižnici u Puli¹ pod signaturom 1654 list je pergamene koji je služio kao omot nepoznatoj knjizi i tako se sačuvao.² Netko je izvadio dvolist iz glagoljskog misala, prerezao ga oko 1 centimetar od sredine gdje je mjesto uveza, dakle skoro popola. Ostao je jedan list i malo, ni 1 centimetar širine, od drugoga. Između njih se vide male rupe od konca i trag presavijanja. Budući da je dio drugoga lista bez teksta i zanemarive veličine, govorimo o jednom listu pergamene koji je i sam prilično oštećen. S jedne i druge strane ispisana su po dva, tj. ukupno četiri stupca teksta (dalje označeni brojevima od 1 do 4).

REKONSTRUKCIJA KODIKOLOŠKIH DIMENZIJA.

Vrh lista je odrezan, a ima i desetak rupa nastalih od česte uporabe omota. Velika rupa između 22. i 28. retka, široka kao stupac, visoka 6 redaka, ide uz rub hrpta rekonstruirane omotane knjige.³ Oštetila je dosta teksta u stupcima 2

¹ Zahvaljujem profesorima Rogeru REYNOLDSU i Virginiji BROWN iz Papinskog instituta za srednji vijek u Torontu, Kanada, koji su prilikom posjete Sveučilišnoj knjižnici u Puli u veljači 1997. vidjeli taj glagoljski odlomak i dali mi signaturu. Zahvaljujem i ravnatelju Sveučilišne knjižnice u Puli g. Bruni DOBRIĆU koji mi je u rujnu 1997. omogućio uvid u original.

² Podrijetlo odlomka nije poznato. Nekadašnji direktor Sveučilišne knjižnice g. Vitomir Ujčić sjeća se da je glagoljski odlomak bio u trezoru za njegova vremena (1954. - 1966.). Kaže da nije poznato tko ga je i kada donio.

³ Vidi slike 5. i 6.

i 3. Manja rupa na 30. retku u stupcima 1 i 4 oštetila je nekoliko slova. Ostale rupe nisu u tekstu, nego sa strane.

Misalski tekst počinje na glatkoj strani pergamene. Bila je to unutarnja strana omota i zbog toga je dobro sačuvana i posve čitljiva. Sadržaj se nastavlja na vanjskoj strani pergamene s koje je ostrugana dlaka što se vidi po rupicama koje su ostale. Ta strana je prljava, izlizana i istrošena, prema tome i manje čitljiva jer je to bila vanjska strana omota.

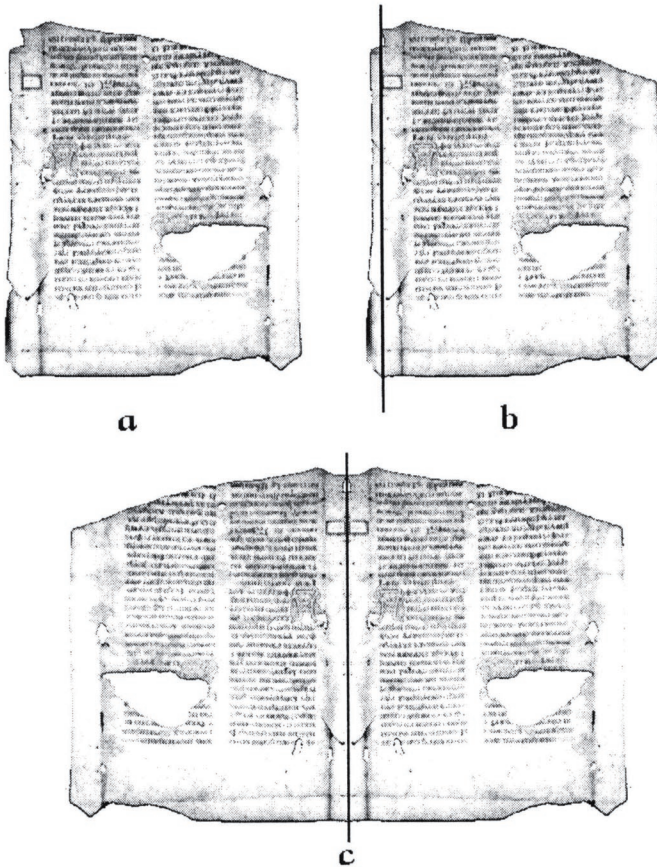
Ukupna širina najširega dijela lista iznosi 22 cm, a najveća dužina je 26,3 cm. List je odrezan ukoso od gornjeg ruba 1. stupca do četvrtoga retka 2. stupca, pa je oštećen tekst 2. i 3. stupca, po svemu sudeći u vrijeme kad pergamena više nije bila omot jer nedostaje i površina omota koja je pokrivala korice. Tako se izgubila izvorna dužina lista koja se ipak može izračunati prema širini koja je ostala netaknuta (20,5 cm).

Širina i dužina stranice mogu biti u nekoliko mogućih omjera.⁴ Pretpostavljam, a dalje će se to i potvrditi, da je omjer naše stranice 3:4. Po formuli za omjere $20,5 : x = 3 : 4$, duljina stranice bila bi 27 cm. Zato se može utvrditi da na vrhu prve stranice (f. 1r) s lijeve strane nedostaje 7 mm, a s desne 5 cm.

Zrcalnim udvostručenjem stranice 1r (*Slika 1a*), može se dobiti dvolist. Najprije list treba "prerezati" na mjestu uveza da ostane točna dimenzija lista (*Slika 1b*) koji se može udvostručiti, vodoravno rotirati i zalijepiti na prvotnu sliku lista da se dobije dvolist (*Slika 1c*). Na tako dobivenu dvolistu mogu se ispitati odnosi između dimenzija listova, rubova i stupaca, te vidjeti kako je pisar organizirao tekst.

Najprije se označi površina koju zauzima tekst u stupcima, tj. oba stupca se uokvire u pravokutnik, zatim se povuče dijagonala jednoga lista prema sredini dvolista na vrhu tako da prolazi kroz kutove pravokutnika. Budući da prolazi kroz jedan list, nazvat ćemo je jednolistna dijagonala. To isto se napravi i na drugom listu dvolista. Sjecište dviju jednolistnih dijagonala na vrhu u sredini dvolista određuje visinu stranice (*Slika 2*). Po njoj se može rekonstruirati visina dvolista. Zatim se povuku dvolistne dijagonale koje idu od jednoga kuta lista na suprotan vrh drugoga. Njihovo sjecište je, naravno, u sredini dvolista. Od sjecišta dvolistne i jednolistne dijagonale povuče se crta koja ide kroz kut pravokutnika na suprotnoj stranici do vrha stranice. Ako su omjeri pravilni, iz tako dobivene točke može se povući okomica na sjecište jednolistne i dvolistne dijagonale na suprotnom listu (*Slika 3*).

⁴ Frane PARO, *Typographia glagolitica*, Matica hrvatska, Zagreb 1997., 64-65 i 69-71.

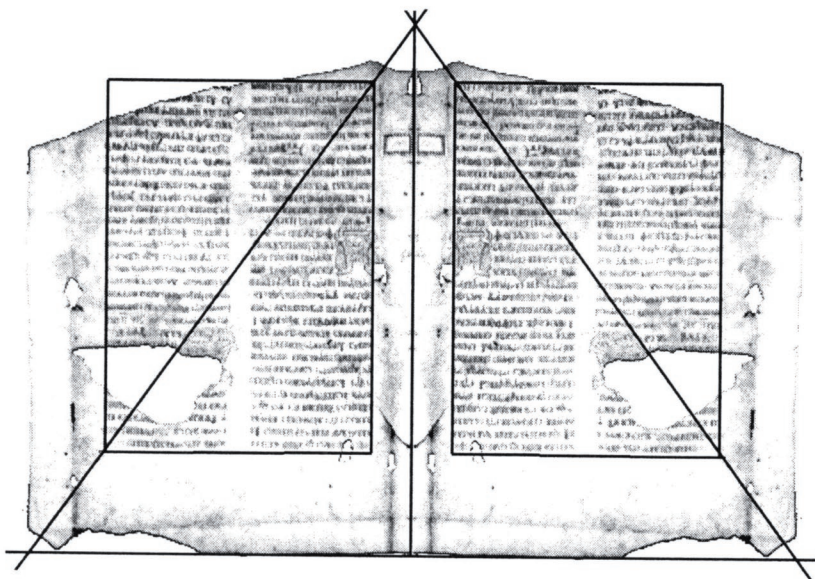

SLIKA 1.

- a) *Pulski odlomak* kakav je pronađen f. 1r b) list odrezan po crti uveza
c) dvolist sastavljen od istoga lista zrcalno udvostručenoga

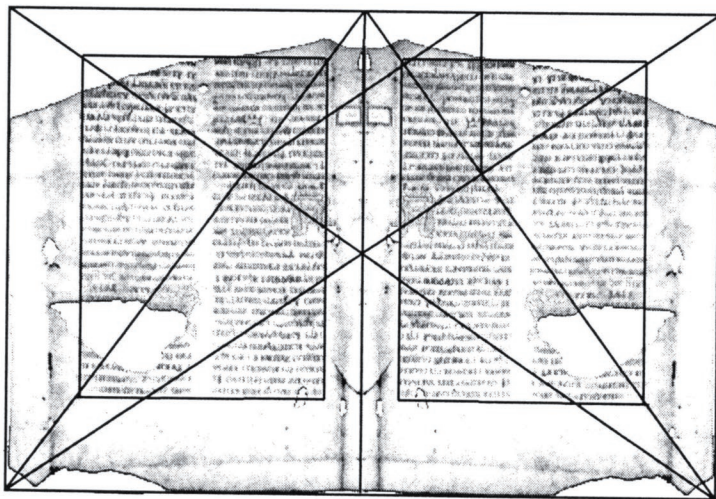
Slike⁵ pokazuju da po geometrijskim i grafičkim pravilima odnosa crtovlja, stupaca i rubova naš odlomak ide u red majstorski riješenih omjera.

⁵ Fotografije (slike 1-6, 9-10) i obrada (slike 1-13) M. Č. Slike su bile na izložbi "Crtež u znanosti" u Muzeju "Mimara" u Zagrebu 12.-20. listopada 1998.

SLIKA 2.

Dvostupačni tekst uokviren; sjecište dijagonala određuje visinu dvolista

SLIKA 3.

Rekonstrukcija kodikoloških dimenzija i omjera dvolista *Pulskoga misala*

Zacijelo je misal pisao iskusan pisar u skriptoriju koji je imao propisana pravila oblikovanja kodeksa.

CRTOVLJE.

Na stranici je 30 redaka u dva stupca čija širina ukupno iznosi 14,4 cm. Razmak između stupaca je 1,2 cm. Svaki stupac je širok 6,6 cm, ali slova izlaze s desne strane crtovlja i do 2 mm. Unutarnji rub lista iznosi 2 cm, a vanjski 4 cm. Gornji rub je 2 cm, a donji 5,5 cm. Crtovlje je utisnuto suhim šiljastim predmetom u kožu. Četiri okomite linije formiraju širinu stupaca. Vodoravnih linija koje označuju retke ima 30, koliko i redaka, jer je označena samo gornja linija iako je pismo dvolinijsko. Ove linije prolaze kroz razmak između stupaca i jedinstvene su za oba stupca tako da su retci u jednom i drugom stupcu na istoj visini. Razmak između vodoravnih linija iznosi u prosjeku 6,6 mm. Taj prosjek je rezultat dijeljenja visine stupca, koja iznosi 20 cm, s brojem redaka (30).

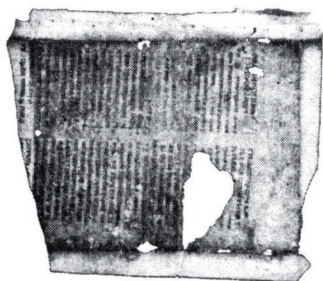
Slova vise na gornjoj liniji, ali se pisar pridržava i zamišljene donje linije crtovlja vrlo disciplinirano (*Slika 14*). Visina onih slova koja zauzimaju potpuno i samo dvolinijski sustav (npr.: $\square\square\square$) iznosi 3,3 mm pa razmak između redaka isto iznosi 3,3 mm. To je dakle prored: jedna visina slova služi za razmak između redaka. Ovo se odnosi na glavninu teksta u misalu, tj. na biblijska čitanja. Otpjevi i molitve pisani su sitnije. Crtovlje je isto, jedino su slova koja vise na gornjoj liniji kraća i proporcionalno manja pa je prored malo drugačiji: visina slova je 3 mm, a razmak 3,6 mm. Omjer između visine i širine stupca je pravilan,⁶ tj. visina se sastoji od tri širine (*Slika 11*). I po tome je misal, kojemu je naš odlomak pripadao, majstorski ispisan.

DIMENZIJE OMOTANE KNJIGE.

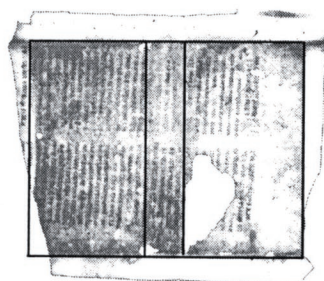
S obzirom na izlizanost stranice 1v, bila je to vanjska strana omota. Zbog velikog stupnja istrošenosti pergamena je potamnila i smeđa slova se teško razaznaju na tamnoj pozadini (*Slika 4*). To otežava čitanje, ali na temelju izlizanosti se može zaključiti da je omotana knjiga bila često u uporabi, vjerojatno molitvenik ili priručni obrednik. Najveća se istrošenost vidi na mjestima rupa, koje pomažu pri rekonstrukciji dimenzija korica omotane knjige. Vidi se da je površina rastegnutih omotanih korica zajedno s hrptom knjige 17 x 22,2 cm. (*Slika 5*). Po rupama na rubovima gdje je omot bio presavinut, može se

⁶ *Op. cit.*, 68.

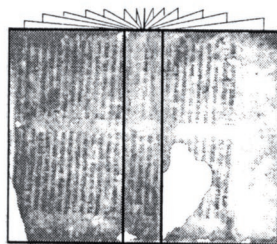
rekonstruirati debljina omotane knjige ili hrbat širok 3,2 cm. Iz toga proizlazi da je veličina svake korice bila 17 x 9,5 cm. Kad se zbroje širine prednje korice (9,5 cm), hrpta (3,2 cm) i zadnje korice (9,5 cm), dobije se 22,2 cm. (Slika 6.) Desetak manjih rupa po rubovima omota, osobito po rubovima hrpta, potvrđuju navedene dimenzije omotane knjige. Ove rupe ne oštećuju tekst, jer je list bio tako presavinut da se na omotu izvana vidjela cijela širina obaju stupaca teksta i skoro cijela visina, osim gornjih dvaju redaka.

Slika 4.

Slika 5.

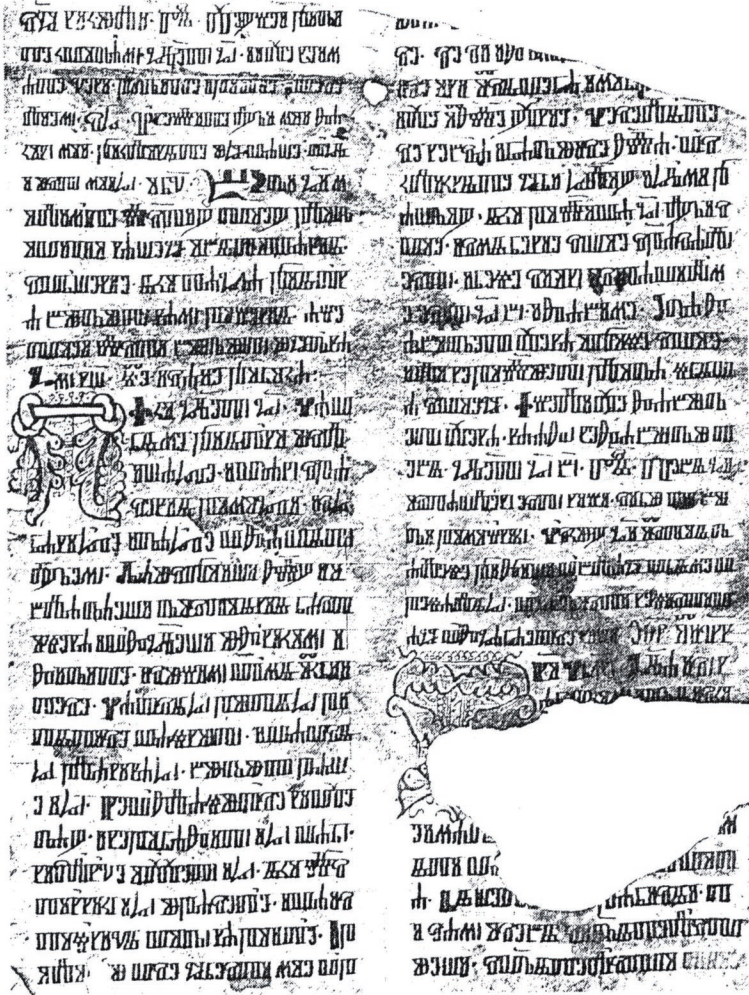

Slika 6.

PISMO.

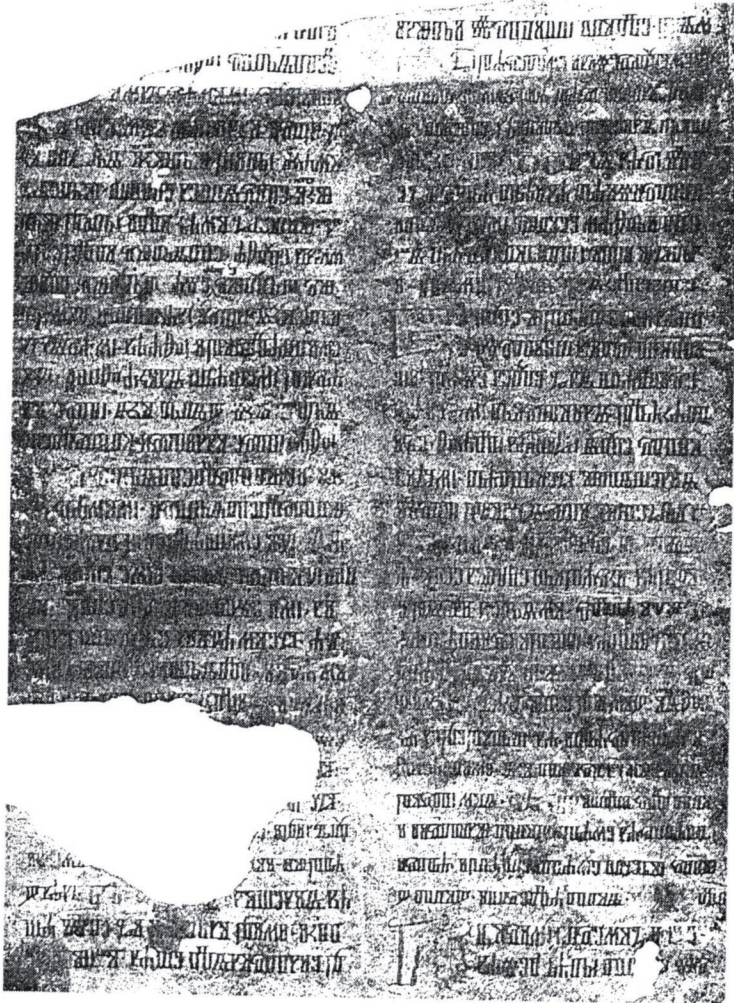
Misal je pisan glagoljskim liturgijskim ustavom (Slike 7-10).⁷ Neka slova kao npr. a, l, z probijaju gornju liniju dvolinijskoga sustava, a neka, npr. ju, p, prelaze donju liniju. Nema granatoga *m* kao samostalnog slova, nego samo u ligaturama . Slovo je šiljasto, dakle mlađe od 13. st. Apostrof se npr. pojavljuje 18 puta u stupcu 1, što je dosta često, nalazi se iznad gornje linije, s desne strane slova i zakrenut je nalijevo, poput zareza. Upućuje nas na razdoblje mlađe od 13. st. Slova imaju lomljen desni

⁷ *Pulski odlomak* obradila na računaru M. Č.: filtrirala fotokopije, očistila stranicu f. 1v, izrezala slova za izvornu paleografsku legitimaciju.

SLIKA 7.

Tekst na f. 1r

SLIKA 8.

Tekst na f. 1v

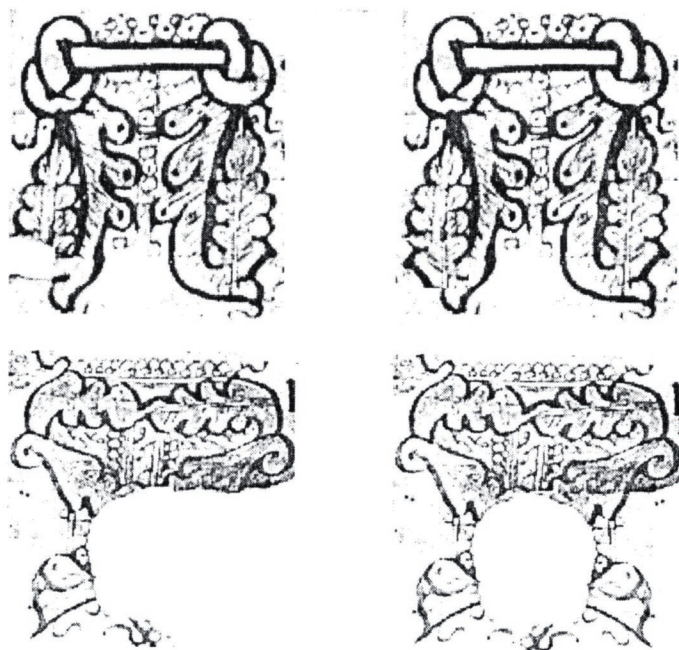
bok što je isto mlađe od 13. st. Slovo **III** uvijek uredno ispunjava dvolinijski sustav što je znak mlađeg tipa. Karakteristična je pojava štapića za poluglas koji zauzima cijeli dvolinijski prostor, što znači da je u posljednjoj fazi svoga razvoja, tj. mlađi od 14. st. Rukopis po svim karakteristikamapisma ide u 15. st. Važna su karakteristika ovoga pisara serifi, tj. male vodoravne crte na početku i kraju haste slova. *Slika 12.* pokazuje 27. redak u prvome stupcu (1.27). Iznad njega su izdvojena slova na kojima je naročito došao do izražaja serif. Idući po redu, to su dva slova **EE** koja imaju gore i dolje serif, slovo **F** koje ima vodoravnu crticu gore okrenutu ulijevo i udesno, štapić koji je serifima gore i dolje vezan uz prethodno slovo **III** tako da se ne razlikuje od oblikovanja okâ slova **III**, zatim slovo **L** čije oko ima dvije crtice kojima se veže za sljedeće slovo, tj. na štapić, tvoreći novo oko. Slovo **H** ima tri vodoravne vodilice udesno prema sljedećem slovu. Gornja crtica očito nije samo radi vezanja jer ne seže do sljedećega slova, nego je to manira, stil pisanja. Slovo **X** isto ima gore i dolje vodoravni produžetak. Posebno je zanimljivo **Q** zato što je serifima slijeva povezano s prethodnom ligaturom *ml* i to tako da se stvorilo peto oko u nizu od već četiri oka **WTCR**. Pisareva tendencija spajanja svih slova vidi se na primjeru gdje je riječ *ož'žetъ* potpuno spojena gornjim serifima te čini jednu cjelinu **ož'žetъ**. Riječ *êko* spojena je u jednu cjelinu donjim serifima **êko**. Da serifi ne služe samo za spajanje, vidi se po slovima koja su zadnja u riječi, u rečenici ili na kraju retka (*Slika 13*), a ipak imaju spojnice udesno okrenute kao da se trebaju vezati uz sljedeće slovo. Tako i osamljeno natpisano slovo **III** ima crticu za povezivanje iako stoji samo. Duktus je kod duljih hasta slova **ll** **L** prelomljen u dva poteza. Inače su svi razmaci između poteza pravilni i iznose širinu pera što proizvodi privid "plota" **IIIIII** u kojemu su letve razmaknute za jednu letvu. Grafički bi to ovako izgledalo:⁸

INICIJALI su različiti (*Slika 10-11*). Mogu se podijeliti u četiri vrste po veličini i ljepoti. *Evandjelje* počinje najvećim ali oštećenim inicijalom **V** (2.21), a poslanica manjim **T** (1.13.) koji se sastoje od simetričnih listova čije peteljke čine čvorove ukrašene biserima poredanima simetrično. Crtani su cr-

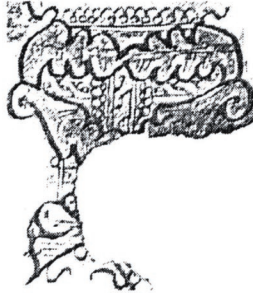
⁸ "Plot" je izrezan iz riječi *ož'žetъ*. Grafička obrada "plota" 1985., font 1988., © M. Č.

venom bojom kojom su pisane rubrike. Manji inicijali stoje na početku molitava. To su (4.10) i (4.29). Verzalna slova (1.6) i (4.5) stoje na početku molitava. Inicijal *T* ima stari oblik okrugle glagoljice. Najviše ima najmanjih verzalnih slova na početku rečenica. To su slova iste boje kao i ostali tekst, samo što su im zatvorena polja ispunjena crvenom tintom. Ima ih npr. petnaestak u stupcima 1 i 2: . Ponekad je to slovo uz veći inicijal kao što je npr. *U* iza spomenutog inicijala *B* . Ta slova su po oblikovanju starija od ostalih, posebno se to lijepo vidi kod verzala (Slika 10). Zrcalnim udvostručenjem dijela inicijala može se djelomično rekonstruirati cjelovit izgled slova i (Slika 9).

SLIKA 9.

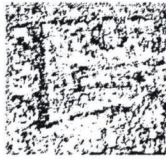
Zrcalno udvostručenje dijelova inicijala *T* i *V*

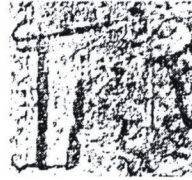
V

T

B

P

B

T

A

V

G

D

N

O

R

U

R

abvgdežzi

klmnoprstuh

č c ě š ь ê ju

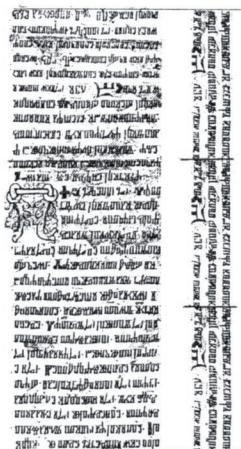
pr go gt ht vda gl ljud ml

pr go gt ht vda gl ljud ml

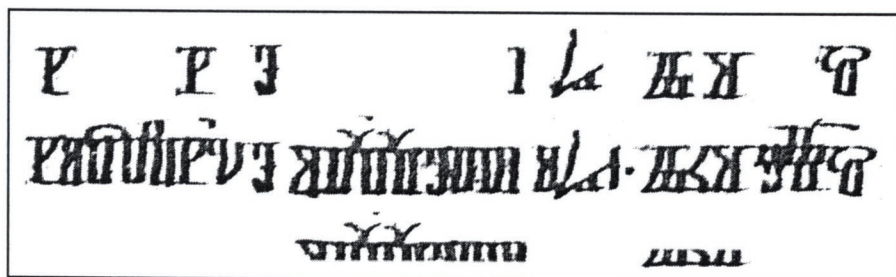
pr go gt ht vda gl ljud ml

SLIKA 10.

Paleografska legitimacija *Pulskog odlomka misala* 1r, 1v

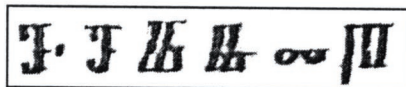

SLIKA 11. Širina stupca ide tri puta u visinu

SLIKA 12.

Redak 1.27 i slova iz toga retka s izrazitim serifima;
cijela riječ povezana serifima gore (*ož'žetъ*) ili dolje (*ěko*)

SLIKA 13.

E na kraju rečenice (1.28), *e* na kraju retka (1.25),
jat na kraju riječi (1.29), jat na kraju retka (1.23),
t (1.21) iznad retka *p* (1.30) na kraju retka sa serifima nadesno

SADRŽAJ.

To je odlomak temporala (*Proprium de tempore*). Počinje misom u subotu poslije 4. korizmene nedjelje rečenicom *s(veta)go nikuli*, tj. (Stojeći) u Sv. Nikoli. Naime u korizmi je Papa s narodom imao misu u jednoj od crkava u Rimu još od 5. st.⁹ Papa Grgur I. (715. - 731.), rodом Grk, uveo je postaje popularnih istočnih svetaca sv. Kuzme i Damjana, i sv. Jurja.¹⁰ Tako je vjerojatno uveo i ovu posvećenu svetomu Nikoli, biskupu iz 4. st., iako moći sv. Nikole dolaze tek u 11. st. u Bari i tada zapravo počinje štovanje toga sveca 6. prosinca na Zapadu. Crkva Sv. Nikole u Rimu bila je jedna od mnogih *diaconia*, tj. kršćanska dobrotvorna ustanova¹¹ kakve su se počele osnivati još u 6. st. kad su kršćani zauzeli središnji dio Rima i poganske hramove i zgrade pretvarali u crkve i dobrotvorne ustanove.¹² Ime te crkve zapravo je Sv. Nikola u tamnici: *Statio ad St. Nicolaum in Carcere*.¹³ Podignuta je na ruševinama triju hramova u 8. stoljeću na mjestu gdje je vjerojatno bila i tamnica. To može biti i spomen na sv. Nikolu koji je zaštitnik zatvorenika, a i sam je boravio u tamnici. Naši glagoljski misali 14. i 15. st.¹⁴ kao ni naš odlomak, nemaju dodatak "u tamnici". Tek kasnije u Propagandinu glagoljskom izdanju ima: *stoiènie u sv.*

⁹ Marija PANTELIC, *Hrvojev misal i njegov historijskolturgijski sastav*, u: *Hrvatskoglagojski misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića, Transkripcija i komentar*, Izdanje priredili B. GRABAR, A. NAZOR, M. PANTELIC, redaktor Vjekoslav ŠTEFANIĆ, Staroslavenski institut Zagreb, Mladinska knjiga Ljubljana, Akademische Druck-u. Verlagsanstalt, Graz 1973, 491.

¹⁰ *Op. cit.*, 491.

¹¹ *Bibliotheca sanctorum*, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia università lateranense, Roma 1967, 940.

¹² *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, Zagreb MCMLXII, 6, 456.

¹³ *Incarcere* ima *Missale iuxta ritum ordinis praedicatorum*, Romae MDCCCLXV, 90. Isto tako ima i prvotisak latinskoga *Missale romanum mediolani*, 1474, 113; također i ostali koji su tiskani kasnije: Venecija 1505, Venecija 1509, Paris 1540, Venecija 1543, Venecija 1558, Venecija 1560, Venecija 1561, Antwerpen 1574. *de carcere* ima: Lyons 1516, Paris 1540. Usp. izdanje latinskoga prvotiska misala u izdanju Roberta LIPPEA, London 1899, vol. I, 113 i vol. II, 55.

¹⁴ *Najstariji hrvatskoglagojski misal Borg. Illirico 4, Misal kneza Novaka, Ročki misal, Ljubljanski misal, Hrvojev misal, Prvotisak iz 1483.* Usp.: *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*, Staroslavenski zavod Hrvatskoga filološkog instituta, Zagreb 1991, 1, str. XXXI. Zahvaljujem mr. Ivani MULC iz Staroslavenskog insituta za uvid u još neobjavljeni građu *Rječnika*.

nikoli vь тъмъnici.¹⁵ kao i u *Vajsovu misalu Stojanje u Sv. Nikoli v Tamnici*.¹⁶ Pretpostavljam da je postaja Sv. Nikole u tamnici bila izabrana za ovu svetu misu zbog čitanja Izaije proroka koje ima i naš odlomak. U tom se, naime, čitanju spominje oslobođenje sužnjeva: *v'zgl(agol)eši uz'nikomъ izidite*. Sljedeća misa 5. korizmene (ili gluhe) nedjelje koja počinje na kraju stranice Iv ima postaju u crkvi svetoga Petra u Rimu, ali se to ne spominje u našem misalu. Mise imaju dijelove kao i ostali sačuvani hrvatskoglagoljski misali i misali općenito. Evo sadržaja po stupcima:

1. 1 - 4¹⁷ *pês(nь)* ulazna pjesma
(*introitus* ili *antiphona ad introitum*) Iz 55,1
1. 4 - 6 *S(ti)h(ь)* psalam (versus) Ps. 78 (77), 1
1. 6 - 12 *Or(a)c(iê)* molitva (*oratio*)
1. 12 - 2. 15 *čt(en)ie isaie proroka* čitanje (lectio) Iz. 49, 8-15
2. 15 - 20 *pês(nь)* pjesma (*graduale*)
stihovi Ps. 10 (9), 14 i 1-2
2. 20 - 3. 25 *E(van)j(êlie) ot iv(a)n(a)*
evanđelje po Ivanu (evangelium) Iv. 8,12-20
3. 26 - 28 *pês(nь)* prikazna pjesma
(*antiphona ad offertorium*) Ps. 18 (17), 3
3. 28 - 4. 2 *N(a)d(ь) [pr(i)n(osi)]*
molitva nad prinesenim darovima (*secreta*)
4. 2- 5 *pês(nь)* pričesna pjesma
(*communio*) Ps. 23 (22), 1-2
4. 5 - 9 *Po (brašъnъci)*
popričesna molitva (*post communio*)
4. 9 - 17 *za plk* molitva svečanog blagoslova
(*oratio super populum*) u korizmene dane.¹⁸
4. 21 - 25 *pês(nь)* ulazna pjesma
(*antiphona ad introitum*) Ps. 43 (42), 1 - 3.
4. 25 - 28 *S(ti)h(ь)* pjesma (versus) Ps. 78 (77), 1
- 4.28 - 30 *[m](o)l(it)v(a)* molitva (*oratio*)

¹⁵ *Missale Romanum Slavonico idiomate*, Romae, MDCCCXCIII, 108.

¹⁶ *Rimski misal slovjenskim jezikom*, Romae MDCCCXXVII, 110.

¹⁷ Prvi broj označuje broj stupca, drugi broj retka.

¹⁸ Dr. Dragutin KNIEWALD, *Liturgika*, Zagreb, 1937., 158.

Korizma je milosno vrijeme spasenja kako kaže prorok Izaija (Iz 49,8): *Va vrême priêt'no uslišah' te i v danь spaseniê pomog' ti.* (1.13-16). Poslije prekrasne ulazne pjesme koja poziva žedne duhovnoga: *Žejućei pridite k vodamь. gl(agol)etь g(ospod)ь. i iže ne imate ceni. pridite i piite s veseliemь.* (1.1-3)¹⁹ dolazi poznato čitanje proroka Izaije u kojem Bog obećava da oni koji se odazovu, neće više gladovati i žeđati i neće ih mučiti vrućina (*varь*) ni žega sunca jer vodit će ih *milostin'nikь*, tj. onaj koji im se smiluje: *Ne v'zlačut' se ni vžedaju. i ne porazitь ihь varь. ni sln'ce ož'žetь ihь. êko m(i)l(o)stin'nikь ihь upaset' e. i va istoč'nicê vodь napoit' e.* (1.25-29).

Čitanje govori o nekoliko vidova ljubavi Božje prema čovjeku. Bog kao pravedan Sudac oslobađa sužnjeve *i v'zgl(agol)eši uz'nikomь izidite.* (1.20-21), što se može protumačiti doslovno kao oslobođenje nepravedno potlačenih, a u prenesenom smislu čovjek se po zaslugama Kristove smrti i uskrsnuća oslobađa od ropstva grijehu i đavlu po sakramentu krštenja, obnovi krsnoga zavjeta i sakramentu svete ispovijedi. Krist, Svjetlost svijeta, zove one koji su u tami grijeha, neznanja, praznovjerja i idolopoklonstva da dođu k Svjetlosti Istine *i sućimь v' t'mê otkriite se.* (1.21-22). Završetak čitanja je poznati razgovor s Bogom (Iz 49, 14-15) koji je oduvijek služio kao potvrda i sigurnost čovjeku da je ljubljeno dijete Božje. Navodi se često kao temeljna istina i polazište svega duhovnoga zdanja i vježbanja. Kad se čovjeku čini da ga je Bog ostavio i zaboravio: *i reče sionь ostavil' me estь g(ospod)ь b(og)ь. i zabi me.* (2.9-10), Božja se ljubav otkriva u pitanju: može li žena zaboraviti i nemati sućuti za plod utrobe svoje: *Eda zabudetь žena otroče svoe ili ne pom(i)luetь ploda črêva svoego.* Da ne bi loše iskustvo nedostatka majčinske ljubavi nekoga odbilo, Bog se ograđuje i po proroku kaže da ako bi žena i zaboravila *Ače li že zabudetь žena,* ali ja tebe zaboraviti neću: *na azь ne zabudu tebe*²⁰ (1.10-15). Ovdje prestaje čitanje proroka Izaije kao u većini hrvatskoglagoljskih misala. Samo *Oxfordski* i *Ročki* imaju duže čitanje.²¹

Evandjelje je na početku oštećeno, ali se može rekonstruirati prema *Hrvojevu misalu* poznata Kristova rečenica: Ja sam svjetlost svega svijeta, tko ide za mnom, neće hoditi u tami nego će imati svjetlo života: *[Azь es(a)mь s(vê)tь vsemu miru. hodei po mnê n]e ima[ть hoditi v' t'mê da i]mêti va[čnetь s(vê)t*

¹⁹ Iz 55,1.

²⁰ Akuzativ sg. bi morao biti *tebe*. Vidi dalje poglavlje o jeziku.

²¹ *Oxfordski misal* 349 (f. 62 d) i *Ročki misal* (f. 52 b) imaju dulje čitanje, tj. osim Iz 49, 8-15 imaju još i Iz 55, 1-5.

ži]vota. (2. stupac 24.-28. redak). Farizeji optužuju Krista da sam za sebe svjedoči. Krist odgovara da je pisano u zakonu kako je svjedočanstvo dvojice svjedoka istinito i dodaje da jesu dva svjedoka: On svjedoči za se, i Otac koji ga je poslao svjedoči za Nj: *I v' zakonê vašemъ pisano estъ. êko d'vêju č(lovê)ku s(ъ)v(ê)dêtelstvo istin'no estъ. azъ esamъ s(ъ)v(ê)dêtelstvuei o mnê samomъ. i s(ъ)v(ê)dêtel'stvuetъ o mnê poslav'y me o(tъ)ць. Evandêlje završava rečenicom koja je isto jako oštećena, ali se može rekonstruirati. Radi se o nagovještaju muke jer na kraju Kristova razgovora s farizejima dolazi do konflikta, ali nitko ga ne uhvati jer još nije došao njegov čas:²² [niktože²³ êtъ e]go [êko ne bê prišla godin]a ego. (3. 24 - 25)*

Naš odlomak ima dva čitanja: poslanicu i evandêlje, kao i većina hrvatskih glagoljskih misala. *Hrvojev misal* i *Newyorški misal* imaju tri čitanja jer je te subote vjerojatno postojao lokalni razlog za svečaniju proslavu.²⁴ Po biblijskim čitanjima novopronađeni odlomak pripada većini hrvatskih glagoljskih misala.

Molitvom *za plk* (super populum) koja se moli u korizmi na kraju svake mise od čiste srijede do velike srijede²⁵ završava subotnja misa. Opširnom rubrikom²⁶ počinje misa *ned(ê)le 5. posta* ili 1. nedjelje muke (gluha nedjelja) u kojoj se *in persona Christi* govori psalam *iudica me* (Ps. 43) u ulaznoj pjesmi.

JEZIK odlomka je hrvatski crkvenoslavenski 15. stoljeća. Od starijih oblika bilježimo 1. l. sg. asigmatskoga aorista *pomog'* (1.16), i 3. l. pl. *rêše* (2.28) sigmatskoga aorista. Poluglas se nije izgubio u fonemu jery ('y) kako se vidi u participu glagola *poslati: poslav'y* (3.11; 3.17). Kolebanje između staroga i mlađega jezika vidi se u rečenici s jednim subjektom i dva glagola u 3. l. pl. prezenta, prvi je sa starim nastavkom, a drugi s mlađim: *ne v'zlačit' se ni vžedaju* (1.25-26). Drugi je izgubio *t'*. Kolebanje je prisutno i u poluglasu. Ista

²² Hrvatski prijevod hrvatskokrkvenoslavenskog biblijskog teksta uzet je iz: *Biblija, Stari i Novi zavjet*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1994.

²³ *Hrvojev misal*, prema kojem je rekonstruiran Pul, ima *niktore*, ali se prema ostalim primjerima može zaključiti da bi Pul, da nije oštećen, imao *niktože*.

²⁴ To čitanje 2 Cor 5,1-11 nemaju (kao ni Pul) ovi misali: *Vatikanski illirico 4, Novakov, Vatikanski illirico 8, Berlinski, Vrbnički Prvi i Drugi, Kopenhagenski., Novljanski, Ljubljanski 164 i 162, Prvotisak iz 1483, Pavla Modrušanina, Kožičičev i Baromičev*. Zahvaljujem Staroslavenskom Institutu za uvid u bibliografiju pojedinih misala, posebno Ivanki PETROVIĆ i Ivanu BAKMAZU.

²⁵ Dr. Dragutin KNIEWALD, *Liturgika*, Zagreb 1937, 154.

²⁶ U latinskim misalima ta rubrika je poslije ulazne pjesme.

riječ u prvom slučaju ima, a u drugom, malo dalje u tekstu, nema poluglasa: *pridь* (3.5) *prid* (3.7). Vokalizacija poluglasa provedena je gotovo dosljedno: *danь* (1.15)²⁷ *na* (2.14; 3.11) *istinanь* (3.10) *něsamь* (3. 11) *kadê* (3.18) *zalь* (4.14) *lastiva* (4.23) *vavesta* (4.27). Poluglas je ostao na kraju riječi i bilježi se kao štapić ili apostrof. U prijedlozima i prefiksima ima uglavnom predvidivu hrvatsku crkvenoslavensku distribuciju vokalizacije s obzirom na glas koji slijedi:²⁸ *va[čnetь]* (2.27) *va vrême* (1.13-14) *va vsêhь* (1.22) *va istoč'nicê* (1.28-29) *v'zavêtь* (1.17) *v' t'mê* (ligatura vt 1.21) *v'zlačut'* (1.25) *v danь* (ligatura vd 1.15) *v goru* (4.27). Zanimljiv je rjeđi oblik imena *nikuli* (1.1) umjesto češćeg *mikuli*. Jat dolazi jednom umjesto *i* u riječi *sudête* (3.8) i umjesto *e*, refleksa nazala u akuzativu *na azь ne zabudu tebê* (2.14-15). Jedan ikavizam se pojavljuje u riječi *vidêli* (3.21) umjesto *vêdêli*, u značenju "(po-)znali", i jedan ekavizam u riječi *ceni* (1.3). Umjesto *siroti* dolazi oblik *siruti* (2.16) što i nije baš rijetka pojava u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku.

Za detaljniju jezičnu analizu pripremljena je **transliteracija** teksta, latinska paralela i popis svih riječi i oblika. Tekst je transliteriran kao u izdanjima Staroslavenskoga instituta: "jat" se prenosi u svim položajima kao *ê*, apostrof kao ' , štapić kao meki poluglas ь, "đerv" kao *ĵ*. Kratice su razriješene (u okruglim zagradama) i oštećen tekst rekonstruiran [u uglatim zagradama] prema *Hrvojevu misalu*. Odstupila sam samo u slučaju kad se prema jeziku samoga odlomka mogla predvidjeti rekonstrukcija drukčija od *Hrvojeva misala*, npr. *niktože* (3.24) gdje HM ima *niktore*²⁹.

Paralelno je donesen **latinski tekst** inkunabule *Missale Romanum* iz 1474. g.³⁰ (dalje Lippe) iako se Pulski odlomak (dalje Pul) bolje slaže u značenju i redosljedju riječi sa suvremenim latinskim misalom³¹ (dalje Fer). Bilo

²⁷ Prvi stupac, petnaesti redak. I za potrebe rječnika na kraju članka, stupci su označeni rednim brojevima 1-4.

²⁸ Milan MIHALJEVIĆ, *Generativna fonologija hrvatske redakcije crkvenoslavenskog jezika*, Filozofski fakultet, Zagreb 1991, 49 i 53; Milan MIHALJEVIĆ, *Die Jer-Zeichen in den ältesten kroatisch-glagolitischen Fragmenten*, referat na Internationales Symposium "Glagolitica" - Zum Ursprung der slavischen Schriftkultur", Beč, 1996.

²⁹ F. 58b-59a, 59b-d.

³⁰ *Missale Romanum*, Mediolani 1474, edited by Robert LIPPE, LL. D., Vol. I. Text, London 1899, str. 113-115.

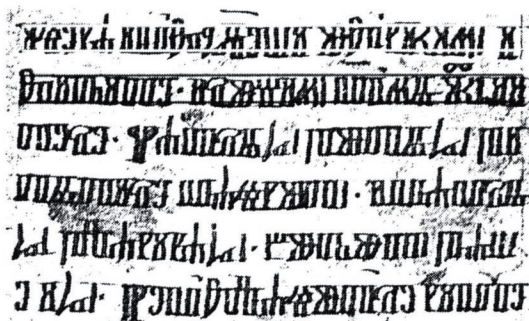
³¹ *Missale iuxta ritum ordinis praedicatorum* Auctoritate apostolica approbatum, reverendissimi patris Fr. Aniceti FERNANDEZ eiusdem orinis magistri generalis iussu editum, Romae ad Sancta Sabiniae MDCCCLXV, 90-92.

bi zanimljivo vidjeti zašto je tome tako. Možda se radi o vezi sa zagrebačkim obredom. Evo primjera po kojima se ta podudarnost vidi:³²

- (1.21-22) Lippe: qui in tenebris *sunt* reuelamini
Fer: qui in tenebris, Revelamini
Pul: i sučimь v' t'mê otkriite se.
- (3.7) Lippe: *et* quo uado
Fer: *aut* quo vado
Pul: *ili* kamo gredu
- (3.8) Lippe: Uos *autem* secundum carnem iudicatis
Fer: Vos secundum carnem iudicatis
Pul: vi po plti sudête (sic!)
- (3.28) Lippe: Oblationibus
Fer: Oblationibus *nostris*
Pul: Pri]nošeniê *naša*
- (4.16-17) Lippe: gratiam inuenire *ualeamus*
Fer: gratiam invenire *mereamur*
Pul: m(i)l(o)stь priobrêsti *utegli bihomь*.
- (4.18-21) Lippe: Non dicitur ad introitum usque ad pasca
Fer: Ab hac dominica usque ad Cenam domini
Pul: o(t) see ned(ê)le do paski
- (4.28) Lippe: -
Fer: Iudica me
Pul: [Sudi mi]

Pretpostavlja se [Sudi mi] zbog mjesta koje zauzima oštećenje. Pul i Fer ne podudaraju se sasvim, ima nekih razlika. Npr. Pul nema rubrike *Gloria Patri* (1.6).

³² Isticanja M. Č.

SLIKA 14.

Tekst 1. stupca f. 1r.

Crtovlje je označeno na prvom i drugom retku slike.

Po pismu i inicijalima Pulski odlomak misala mogao je nastati u grobničkom skriptoriju popa Martinca Lapčanina koji je u Grobniku 1495. zajedno s još četiri pisara završio pisanje *II. Novljanskog brevijara*.³³ Ako ga nijedan od te petorice pisara nije pisao, ipak Pul pripada toj školi pisanja, ukrašavanja i oblikovanja kodeksa.

Popis svih riječi i oblika (str. 204-206) napravljen je na računalu iz teksta kako je transliteriran (ostavljena su masna slova, kurziv, okrugla i uglata zagrada, velika slova). Samo u nekoliko primjera veliko je slovo postalo malo radi kompjutorske logike da ne bi riječ došla na krivo mjesto u abecedi (ne azbuci!) npr. *Žejućei* (1.1) je doneseno malim slovom. Jezični sadržaj ili tumačenje donosim samo kod onih riječi čiji oblik je dvoznačan. Broj označuje broj stupca u kojem se riječ pojavljuje. U istu skupinu došli su *ê* i *e*, a *č* je dospjelo na kraj po kompjutorskoj logici. Nadam se da će iscrpan popis od preko 500 riječi pomoći u leksičkim istraživanjima iako nema novih natuknica za *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* Staroslavenskoga instituta.³³

³³ Marija Pantelić, *II. Novljanski brevijar. Hrvatskoglagoljski rukopis iz iz 1495.* Župni arhiv Novi Vinodolski. Fototipsko izdanje, "Uvod i bibliografija" Marija Pantelić, Anica Nazor, Staroslavenski institut, Turistkomerc, Zagreb, Akademische Druck-u. Verlagsanstalt Graz, 1977, 13-15.

³³ Zahvaljujem Staroslavenskomu institutu za mogućnost uvida u građu za taj *Rječnik*.

TRANSLITERACIJA PULSKOGA ODLOMKA

Fol. 1r stupac 1

- 1 **s(veta)go nikuli. pês(нь).** Žejučei pridi
2 te k vodamъ. g(lago)letъ g(ospod)ь. i iže ne im
3 ate cenî. pridite i piite s vese
4 liemъ. **S(ti)h(ь).** V'nemlite ljudi moi za
5 kon' moi. priklonête uho vaše v' g(lago)l
6 i ustъ moiъ. **Or(a)c(iê).** **Budi** g(ospod)i m
7 olim' te m(i)l(o)stiju tvoeju plod
8 ovito našego obêtovaniê.
9 svr'šenie. êko tagda priêt'n
10 a budutъ namъ počeniê. ače
11 tvoei m(i)l(o)sti budutъ ugod'na
12 **G**(ospode)m' n(a)š(imъ). **čt(eni)e** isaie proroka:
13 **Tako** g(lago)letъ g(ospod)ь. **Va** v
14 rême priêt'no usl
15 išah' te i v danъ spa
16 seniê pomog' ti. i sh
17 ranih' te i dah' te v' zavêtъ
18 ljudemъ. **Da** ustroiši z(e)mlju i o
19 bladaeši dostoêniê rast
20 očena i v'zg(lago)leši uz'nikomъ i
21 zidite. i sučimъ v' t'mê otkrii
22 te se. **Va** vsêhъ putêhъ pi
23 têti se vačnutъ. i va vsê
24 hъ planinahъ. budutъ paš
25 e ihъ. Ne v'zlačut' se ni vže
26 daju. i ne porazitъ ihъ varъ.
27 ni sln'ce ož'žetъ ihъ. êko m(i)l(o)s
28 tin'nikъ ihъ upaset' e. i va is
29 toč'nicê vodъ napoit' e. **I** p
30 olo[ž]u vse goresti moe v' p

LATINSKA PARALELA

1 (... *ad sancti nycholaum. Introitus.*) Sitientes, uenite
2 ad aquas, dicit Dominus: et qui non habetis
3 pretium, uenite, et bibite cum letitia.
4 (*Ps.*) Attendite popule meus legem
5 meam: inclinate aurem uestram in uerba
6 oris mei. (*V.*) *Gloria Patri et filio.* (*Oratio.*) Fiat domine
7 quesumus per gratiam tuam
8 fructuosus nostre deuotionis
9 affectus: quia tunc nobis proderunt
10 suscepta ieiunia; si
11 tue sint placita pietati.
12 *Per. (lectio ysaye prophete) [Isa. XLIX. 8-15].*
13 Hec dicit Dominus: in
14 tempore placito exaudiui
15 te. et in die salutis
16 auxiliatus sum tui: Et seruau
17 te. et dedi te. in fedus
18 populi. ut suscitares terram. et
19 possideres hereditates dissipatas :
20 ut diceres his. qui ui[n]cti sunt
21 exite. et his. qui in tenebris sunt
22 reuelamini. Super uias
23 pascentur. et in omnibus
24 planis pascua eorum.
25 Non esurient. neque
26 sitient. et non percutiet eos estus
27 et sol. quia miserator
28 eorum reget eos. et ad
29 fontes aquarum potabit eos
30 Et ponam omnes montes meos in

TRANSLITERACIJA PULSKOGA ODLOMKA

Fol. 1r stupac 2

- 1 [utъ i stazi moe vznesut']
2 se. se si iz[daleka pridutъ]
3 i se oni ot sêvera i mor[a druž]
4 i že ot z(e)mle juž'nie. Veselête
5 se neb(e)sa i radui se z(e)mļa. v's
6 kliknête gori hv(a)loju i hlmi pr
7 avdoju. êko pom(i)lova g(ospod)ь ljudi s
8 voe. i smêrenie svoe spasalъ
9 estъ. i reče sionъ ostavil' m
10 e estъ g(ospod)ь b(og)ь. i zabi me. Eda z
11 abudetъ žena otroče svoe
12 ili ne pom(i)luetъ ploda črêv
13 a svoego. Aêe li že zabud
14 etъ žena . na azъ ne zabudu t
15 ebê. g(lago)letъ g(ospod)ь b(og)ь. Pêš(нъ). Tebê g(ospod)i
16 ostavlennъ estъ niči. siruti bu
17 di pomoč'nikъ. V'skuju g(ospod)i otstoê d
18 aleče prizriši v' blago vrême v
19 pečalêhъ. v' grdosti nečistiv
20 ago v'zgaraet' se niči. E(van)j(êlie) ot iv(a)n(a)
21 V(ь o)no vr(ê)me gla(golaše) isusъ n
22 a[rodomъ ijudê]iski
23 [m i parisêomъ]
24 [Azъ es(a)mъ s(vê)tъ]
25 [vseму miru. hodei po mnê n]
26 e ima[tъ hoditi v' t'mê da i]m
27 êti va[čnetъ s(vê)t ži]vot
28 a Rêše [že emu] parisêi. t
29 i samъ o sebê s(ь)v(ê)dêtel'stv
30 ueši. s(ь)v(ê)dêtel'stvo tvoe

LATINSKA PARALELA

- 1 uiam. et semite mee exaltabuntur.
2 Ecce isti de longe uenient.
3 et ecce illi ab aquilone et mari. et isti
4 de terra australi. Laudate
5 celi et exsultet terra.
6 iubilate montes laudem
7 quia consolatus est dominus populum suum.
8 et pauperum suorum miserebitur.
9 Et dixit Syon. Dereliquit me
10 dominus. et dominus oblitus est mei. Numquid
11 obliuisci potest mulier infantem suum.
12 ut non misereatur filio uteri
13 sui? Et si illa oblita fuerit.
14 ego tamen non obliuiscar
15 tui. Dicit dominus omnipotens. (*Graduale*) Tibi. domine.
16 derelictus est pauper. pupillo tu eris
17 adiutor. (V.) Ut quid. domine. recessisti
18 longe. despicias in opportunitatibus in
19 tribulatione dum superbit impius
20 incenditur pauper. (*Secundum Iohannem*) [Ioan. viii. 12-20].
21 In illo tempore. Dicebat iesus
22 turbis iudeorum....
23 ...
24 Ego sum lux
25 mundi. Qui sequitur me
26 non ambulat in tenebris.
27 sed habetis lumen uite.
28 Dixerunt ergo ei pharisei.
29 Tu de te ipso testimonium perhibes.
30 testimonium tuum

TRANSLITERACIJA PULSKOGA ODLOMKA

Fol. 1v stupac 3

- 1 [nêstь istin'no. Otveča i(su)sъ] i
2 r(e)če imь : i ače azъ] s(ь)v(ê)dêtel'
3 [stvuju] o mnê samomъ s'v(ê)dêt
4 elstvo moe istin'no estь. ê
5 ko vêdê otkudu pridь i kamo
6 gredu vi že ne vêste otku
7 du prid ili kamo gredu v
8 i po plti sudête. az že nikom
9 uže suždju. ače li suždju su
10 dь moi istinapъ estь êko edí
11 nъ nêsamъ. na azъ i poslav'i me
12 o(tь)sъ. I v' zakonê vašemъ pisa
13 no estь. êko d'vêju č(lovê)ku s(ь)v(ê)dê
14 telstvo istin'no estь . azъ
15 esamъ s(ь)v(ê)dêtelstvuei o m
16 nê samomъ. i s(ь)v(ê)dêtel'stvu
17 etь o mnê poslavi me o(tь)sъ. **Gl**(agola)
18 hu že emu kadê estь o(tь)sъ tv
19 oi. otvečavъ is(us)ъ reče imъ. ni
20 mene viste ni o(tь)ca moego. ač
21 e me biste vidêli. i o(tь)ca mo
22 [ego biste vid]êli. [sie] gl[agol]i
23 govori isusъ vъ gazopilikii u]če
24 [v'cr(ь)k(ь)vi. niktože êtь e]go
25 [êko ne bê prišla godin]a ego.
26 **[Pês(nъ)**. Bis(i) g(ospod)ъ utvr'ždenie mo]e i pribêž
27 iče m[oe i izbavitelъ moi. b(og)ъ m]oi up'va
28 ju na nъ. **N(a)d(ъ) [pr(i)n(osi)** Pri]nošeniê na
29 ša m(o)l(imъ) te g(ospod)i [ugo]d'no primi i k t
30 [ebê] ubo. naše lénost'nie pr

LATINSKA PARALELA

1 non est uerum. Respondit iesus.
2 et dixit eis. Et si ego testimonium
3 perhibeo de me ipso. uerum
4 est testimonium meum.
5 quia scio unde ueni. et quo
6 uado : Uos autem nescitis unde
7 ueni. et quo uado.
8 Uos autem secundum carnem iudicatis. ego non iudico
9 quemquam. Et si ego iudico.
10 iudicium meum uerum est : quia
11 solus non sum. sed ego et qui misit me
12 pater. Et in lege uestra scriptum
13 est. quia duorum hominum
14 testimonium uerum est. Ego
15 sum qui testimonium perhibeo
16 de me ipso : et testimonium
17 perhibet de me. qui misit me pater. Dicebant
18 ergo ei. Ubi est Pater tuus?
19 Respondid iesus. ... Neque
20 me scitis. neque patrem meum. Si
21 me sciretis. forsitan et Patrem meum
22 sciretis. Hec uerba
23 locutus est iesus in gazophilacio
24 docens in templo. Et nemo apprehendit eum.
25 quia nondum uenerat hora eius.
26 (*Offertorium*) Factus est dominus firmamentum meum et
27 refugium meum. et liberator meus ...
28 sperbo in eum. (*Secreta*) Oblationibus.
29 quesumus domine placare susceptis. et ad
30 te nostras etiam rebelles

TRANSLITERACIJA PULSKOGA ODLOMKA

Fol. 1v stupac 4

- 1 inudi m(i)l(o)stivъ vole. Têm'
2 **Pês(нъ) G**(ospod)ъ paset' me i ničesože me l
3 išitъ vъ mêtê pastovně tu
4 me vseli na vodi pokoinê dov
5 ede me. **Po (brašъnъci) T**voê nasъ m(o)l(i)m(ъ) t
6 e g(ospod)i s(ve)ta taina da očist(e)t
7 i dêniemъ svoee mazdi te
8 bê da stvoritъ biti ugodni
9 **Têm' e(stъ) . [Za plk] Prêkl(o)nite (glavi vaši)**
10 e iže upvajučimъ na t
11 e m(i)l(o)stivъ biti voli
12 ši pače neže gnêvati se
13 [dai na]mъ dostoinê plakat
14 i se zalъ našihъ êže stvo
15 rihomъ. da tvoego utêšeniê
16 m(i)l(o)stъ priobrêsti utegli b
17 ihomъ. **Têmъ II ned(ê)le .d. posta**
18 **see ned(ê)le do paski na prvo**
19 **i pêsni ne dêmo sl(a)va o(tъ)cu d**
20 **a vrati se opetъ na prvi [poče]**
21 **takъ pêsni do stiha Pês(нъ) su**
22 di mi b(ož)e i ras'sudi pru moju ot êzi
23 ka neprepodobna i lastiva i
24 zbavi me êko ti esi b(og)ъ moi i krê
25 postъ moê. **S(ti)h(ъ) pošli s(vê)tъ tvo**
26 i i is'tinu tvoju ta me nastav
27 ista i vavesta me v goru s(ve)t(uj)u
28 tvoju. i v sela tvoê. [Sudi mi] **[m](o)l(it)v(a)**
29 **Prosim vsemogi bože**
30 na čeladъ tv[oju] m(i)l(o)s[tivъ]

LATINSKA PARALELA

- 1 compelle propitius uoluntates. Per.
- 2 (*Communio*) dominus regit me. et nichil michi
- 3 deerit : in loco pascue ibi
- 4 me collocauit : super aquam refectionis
- 5 educauit me. (*Post communio*) Tua nos quesumus
- 6 domine sancta ... purificent.
- 7 et operationis sue remedio
- 8 tibi faciant esse placatos.
- 9 Per. *Super populum. (Oratio) ...*
- 10 Deus qui sperantibus in
- 11 te misereri potius
- 12 eligis quam irasci.
- 13 da nobis digne flere
- 14 mala que fecimus:
- 15 ut tue consolationis
- 16 gratiam inuenire
- 17 ualeamus : Per.
- 18 DOMINICA DE PASSIONE (*Statio ad sanctum petrum. Introitus.*)
- 19 *Non dicitur ad introitum usque ad pasca nisi*
- 20 *in missa de festo si occurrerit.*
- 21 *sed finito psalmo absolute reincipitur. introitus.*
- 22 Iudica me deus et discerne causam meam de
- 23 gente non sancta ab homine iniquo et doloso
- 24 eripe me quia tu es Deus meus et
- 25 fortitudo mea. (*Ps*). Emitte lucem tuam
- 26 et ueritatem tuam. ipsa me
- 27 deduxerunt. et adduxerunt in montem sanctum
- 28 tuum et in tabernacula tua. ... (*Oratio*)
- 29 Quesumus. omnipotens Deus.
- 30 familiam tuam propitius

Popis svih riječi Pulskoga odlomka misala

.d., 1, (=5) <i>pet</i>	E(van)ŕ(elie) , 2	ima[ʦ], 2
ače, conj.	Eda, 2	i]mêti, 2
ače, 1; 3 <i>ako</i>	ediny, 3	imь, 3
Ače li, 2 <i>ako li</i>	ego, 3	is'tinu, 4
azь, pron.	e]go, 3	is(us)ь, 3
az, 3 <i>ja</i>	emu, 3	isaie, 1
azь, 2; 3 <i>ja</i>	esamь, 3	istin'no, 3
	esi, 4	istinany, 3
b(og)ь m.	estь, 3	istoč'nicê, 1
b(og)ь, 2; 4 <i>Bog</i>	estь, 2; 3	isusь, 2
B(ož)e, 4 <i>Bože</i>		iv(a)n(a) , 2
biti, ipf.	êko, 3	iz, 2
bihomь, 4	êko, 1; 2; 3; 4	izbavi, 4
biste, 3	êzika, 4	izidite, 1
biti, 4 biti	êže, 4	iže, 1; 2; 4
Budi , 1; 2 <i>budi</i>		jako, 1
budutь, 1 <i>буду</i>	g(lago)letь, 1; 2	juž'nie, 2
blagь adj.	g(ospod)ь, 1; 2; 4	
blago, 2 <i>добро</i>	g(ospod)ь, 2	k , 1; 3
	g(ospod)i, 1; 2; 3; 4	kadê, 3
cenì, 1 <i>novca</i>	G (ospodo)mь, 1	kamo, 3
	g(lago)li, 1	krêpostь, 4
č(lovê)ku, 3	Gl (agola)hu, 3	
čeladь, 4	gla(golaše, 2	lastiva, 4
črêva, 2	gl[agol]i, 3	lênost'nie, 3
čt(enì)e, 1	gnêvati se, 4	li, 3
	goresti, 1	lišitь, 4
d'vêju, 3 <i>dvjju</i>	gori voc. pl. f., 2	ljudemь, 1
Da , 1; 4 <i>da</i>	goru, 4	ljudi, 1; 2
da conj. (sed), 2 ili	grdosti, 2	
dah', 1	gredu, 3	
daleče, 2		m(i)l(o)stь, 4
danь, 1	hlmi voc. pl. m., 2	m(i)l(o)sti, 1
dêêniemь, 4	hoditi, 2	m(i)l(o)stiju, 1
dêmo , 4	hv(a)loju, 2	m(i)l(o)stin'nikь, 1
do , 4		m(i)l(o)stivь, 4
dostoêniê, 1	i, 1; 3; 4	m(o)l(i)m(b), 4
dostoinê, 4	i conj., 2; 3	m(o)l(imь), 3
dovede, 4	i conj., 3	mazdi, 4
	iħь, 1	me, 2; 3; 4
e, 1	ijudêiski[m], 2	mene, 3
e(stь) , 4	ili, 2; 3	mêstê, 4
	imate, 1	mi, 4

Popis svih riječi Pulskoga odlomka misala

mnê, 3
 moe, 1; 3
 moê, 4
 moego, 3
 moi, 1; 3; 4
 moiĥь, 1
 moju, 4
 molim', 1
m](o)li(t)v, 4
 mor[a] gen. sg. f., 2

N(a)d(ь), 3
 n(a)š(ímь), 1
 na, 3; 4
 na conj. (lat. sed), 2
 na praep., 3; 4
 namь, 1
 na]mь, 4
 napoit', 1
 narodomь, 2
 nasь, 4
 naša, 3
 naše, 3
 našego, 1
 našihь, 4
 nastavista, 4
 ne, 1; 2; 3; 4
 n]e, 2
 нь 3. 1. sg. pron., 3
 neb(e)sa, 2
ned(ê)le, 4
 neprerodobna, 4
 nêsamь, 3
 neže, 4
 nečistivago, 2
 ni, 1; 3
 nikomu, 3
nikuli, 1
 niči, 2
 ničesože, 4

o, 2; 3
o(t), 4
 o(ть)ca, 3

o(ть)сь, 3
o(ть)cu, 4
 obêtovaniê, 1
 obladaeši, 1
 oni, 2
ono, 2
opetsь, 4
Or(a)c(iê), 1
 ostavil', 2
 ostavlenь, 2
 ot, 2; 4
 ot, 2
 otkriite se, 1
 otkudu, 3
 otroče, 2
 otstoê, 2
 otvečavь, 3
 ož'žetь, 1
 očist(e)t, 4

parisêi, 2
 parisêomь, 2
 paset', 4
paski, 4
 paše, 1
 pastovnê, 4
 pače, 4
pês(нь), 1; 4
Pês(нь), 2
pêsnî, 4
 pečalêhь, 2
 piite, 1
 pisano, 3
 pitêti se, 1
 plakati se, 4
 planinahь, 1
 ploda, 2
 plodovito, 1
 plti, 3
 po, 3; 4
 pokoinê, 4
 polo[ž]u, 1
 pom(i)lova, 2
 pom(i)luetь, 2

pomog', 1
 pomoč'nikь, 2
 počeniê, 1
poče]takь, 4
 porazitь, 1
 poslav'y, 3
 pošli, 4
posta, 4
pr(i)n(osi), 3
 pri]nošeniê, 3
 pravdoju, 2
Prêkl(o)nite, 4
 pribêžiče, 3
 prid, 3
 pridь, 3
 pridite, 1
 priêt'na, 1
 priêt'no, 1
 priklonête, 1
 primi, 3
 prinudi, 4
 priobrêsti, 4
 prizriši, 2
 proroka, 1
 Prosimь, 4
 pru, 4
prvi, 4
prvoi, 4
 putêhь, 1

radui se, 2
 ras'sudi, 4
 rastočena, 1
 Rêše, 2
 reče, 2; 3
 r(e)če, 3

s, 1
 s'v(ê)dêtelstvo, 3
S(ti)h(ь), 4
S(ti)h(ь), 1
 s(vê)t, 2
 s(ve)t(uj)u, 4
 s(ve)ta, 4

Popis svih riječi Pulskoga odlomka misala

s(vê)тъ, 4	tebê, 2; 4	vaše, 1
s(veta)go , 1	Têm', 4	vašemъ, 3
samъ, 2	Têmь , 4	vavesta, 4
samomъ, 3	ti, 1; 2; 4	va[čnetь], 2
se, 2	tu, 4	vačnutъ, 1
sebê, 2	tvoe, 2	въ, 4
see, 4	tvoê, 4	vêdê, 3
sela, 4	Tvoê , 4	Veselîte se, 2
sêvera, 2	tvoego, 4	veseliemъ, 1
shranih', 1	tvoei, 1	vêste, 3
si, 2	tvoeju, 1	vi, 3
sionъ, 2	tvoi, 3; 4	vi pron. 2. l. nom. pl., 3
siruti, 2	tvoju, 4	vidêli, 3
sl(a)va , 4	tv[oju, 4	viste, 3
sln'ce, 1	t[ebê], 3	vodamъ, 1
smêrenie, 2		vodъ, 1
spasals, 2	ubo, 3	vodi loc. sg. f., 4
spaseniê, 1	u]če, 3	vole, 4
stîha , 4	ugod'na, 1	voliši, 4
stvorihomъ, 4	ugodni, 4	vr(ê)me , 2
stvoriť, 4	ugo]d'no, 3	vratî se , 4
sudъ, 3	uho, 1	vrême, 1; 2
sudête, 3	up'vaju, 3	vse, 1
sudî, 4	upaset', 1	vsêhъ, 1
sučimъ, 1	upvajučimъ, 4	vseli, 4
suždju, 3	uslišah', 1	vsemogi, 4
sv(ê)dêtel'stvo, 2	ustъ, 1	vžedaju, 1
sv(ê)dêtel'stvueši, 2	ustroiši, 1	
sv(ê)dêtel'stvuetъ, 3	utegli, 4	z(e)mла, 2
sv(ê)dêtel'[stvujju], 3	utêšeniê, 4	z(e)mle, 2
sv(ê)dêtel'stvo, 3	uz'nikomъ, 1	z(e)mlju, 1
sv(ê)dêtelstvuei, 3		zabi, 2
svoe, 2	v, 1; 2; 4	zabudetъ, 2
svoee, 4	v', 1; 2; 3	zabudu, 2
svoego, 2	V'nemlite, 1	zakomъ, 1
svr'šenie, 1	v'skliknête, 2	zakonê, 3
	V'skuju, 2	zalsъ, 4
	v'zgaracet' se, 2	zavêť, 1
t'mê, 1; 2	v'zg(lago)leši, 1	
ta, 4	v'zlačut' se, 1	že, 2; 3
tagda, 1	V(ъ) , 2	žejučei, 1
taina, 4	Va , 1	žena, 2
tako, 1	varъ, 1	ži]vota, 2
te, 1; 3; 4		

S a ž e t a k

Novootkriveni glagoljski odlomak dio je još jednog tipičnog, ali izgubljenog hrvatskoga glagoljskoga misala. Odlomak ima cijelu misu subote poslije 4. korizmene nedjelje s prekrasnim biblijskim čitanjima Iz. 49,8–15 i Iv. 8,12–20 i ostalim propisanim molitvama i otpjevima, kao i početak mise Nedjelje Muke. Po jeziku i paleografskim oznakama odlomak ide u 15. stoljeće. Rekonstrukcija dvolista pokazuje izvornu veličinu misala: 20,5 cm x 27 cm. Odlomak je služio kao omot nepoznatoj knjizi čije dimenzije su rekonstruirane: 9,5 cm x 17 cm. Paleografska i kodikološka analiza otkriva vješta i učena pisara skriptorija u Grobniku, gdje je pop Martinac Lapčanin napisao i *II. Novljanski brevijar*. U članku je dana transliteracija teksta i latinska paralela, kao i popis svih riječi i oblika riječi za daljnja leksička istraživanja.

S u m m a r y

THE PULA FRAGMENT OF THE 15TH CENTURY GLAGOLITIC MISSAL

The newly discovered Glagolitic fragment is a part of another typical but lost Croatian Glagolitic Missal. The fragment has the mass on Saturday after the fourth Sunday of Lent with beautiful Biblical readings from Is 49:8–15 and Jn 8:12–20 and other appropriate prayers and parts of Psalms as well as the beginning of the mass on Passion Sunday. The language and paleography indicate that this text is from the 15th century. Reconstruction of bifolia shows the original dimension of the Missal: 20.5 cm x 27 cm. The fragment was a cover to an unknown booklet. Its dimensions are also reconstructed: 9.5 cm x 17 cm. Paleography and codicology analyses reveal a skillful and knowledgeable scribe of the established scriptorium in Grobnik where the priest Martinac of Lapac wrote the *Second Novi Breviary* in 1495. The transliteration of the Glagolitic text and the Latin parallel text are provided. An index of all word occurrences in the fragment is given in alphabetical order for further lexical studies.

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 2. ožujka 1998.

Autor: Marica Čunčić

Staroslavenski institut, Zagreb